

דעת סקרים ואקטואליה

דעת הקהל בישראל
ותהליך השלום עם
הפלסטינים

אלה הלר

1

דצמבר 2012

Public Opinion in Israel and the Peace Process with the Palestinians

Ella Heler

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא מוסד עצמאי, לא מפלגתי, הממוקם בתפר שבין האקדמיה לפוליטיקה. הוא עוסק בתכנון מדיניות ובעיצוב רפורמות בממשל, במינהל הציבורי ובמוסדות הדמוקרטיה.

בתכניותיו ובמפעליו המכון חותר לחזק את מוסדות הדמוקרטיה המתהווה בישראל ולגבש את ערכיה. בהמשך לעבודת מחקר מעמיקה הוא מגיש המלצות מעשיות לשיפור התפקוד של המשטר במדינת ישראל ולטיפוח חזון ארוך טווח של משטר דמוקרטי יציב, המותאם למבנה, לערכים ולנורמות של החברה הישראלית. המכון שואף לקדם בישראל שיח ציבורי בנושאים שעל סדר היום הלאומי, ליוזם רפורמות מבניות, פוליטיות וכלכליות, לשמש גוף מייעץ למקבלי ההחלטות ולקהל הרחב, לספק מידע ולהציג מחקר משווה.

מרכז גוטמן לסקרים הוקם במתכונתו הנוכחית בשנת 1988, כאשר מכון גוטמן למחקר חברתי שימושי עבר למכון הישראלי לדמוקרטיה. המכון המקורי הוקם בשנת 1949 בידי פרופ' אליהו (לואי) גוטמן כמרכז חלוצי למחקרי דעת קהל וקידום מתודולוגיה במדעי החברה. יעדו של מרכז גוטמן הוא להעשיר את הדיון הציבורי בסוגיות מדיניות ציבורית באמצעות מידע השאוב מבסיסי הנתונים של המרכז ומסקרי דעת הקהל שהוא עורך.

המסמך הוכן לקראת כנס שדרות, למושב "מלחמה ושלום חברתי – 'ההסכם עליו השלום'", 18 בדצמבר 2012, ונכתב בהנחיית פרופ' תמר הרמן מהמכון הישראלי לדמוקרטיה והאוניברסיטה הפתוחה.

תקציר

המסמך עוקב אחר מגמות בעמדות הציבור היהודי בישראל כלפי השלום עם הפלסטינים ובוחרן אותן בהקשר של (א) מרכזיות הנושא בקרב הציבור היהודי הישראלי; (ב) מידת האמונה בפתרון הסכסוך; ו-(ג) שיעורי התמיכה בפתרונות אפשריים.

הניתוח מבוסס בעיקר על סקרי מדד השלום של התכנית ליישוב סכסוכים וגישור ע"ש אוונס שבאוניברסיטת תל אביב ושל המכון הישראלי לדמוקרטיה (www.peaceindex.org), וכן על נתוני סקרים אחרים במאגר הנתונים של מרכז גוטמן לסקרים במכון הישראלי לדמוקרטיה.

- רוב השנים תפס השלום את המקום השלישי בסדר העדיפויות של הישראלים היהודים.
- מחאת קיץ 2011 כמעט שלא השפיעה על שיעור הסבורים כי השגת השלום עם הפלסטינים היא הנושא החשוב ביותר היום מבחינת מדינת ישראל. התחזקות הדרישות לצמצום הפערים החברתיים-כלכליים ולשילוב החרדים בשוק העבודה הייתה בעיקר על חשבון ייחוס חשיבות רבה ביותר לחיזוק הכוח הצבאי. במילים אחרות, ניכרת ירידה של ממש בחשיבותה של האג'נדה המדינית-ביטחונית.
- המאפיין הקשור ביותר עם הבחירה בשלום כיעד החשוב ביותר הוא הזדהות עם מחנה השמאל. גם חילוניות, השכלה אקדמית והכנסה גבוהה מאפיינות את המייחסים חשיבות עליונה לקידום השלום. הצעירים – פחות מהמבוגרים מהם – רואים בשלום יעד חשוב ביותר.
- בכל השנים תמך רוב הציבור הישראלי היהודי בניהול משא ומתן לשלום עם הפלסטינים. ואולם תמיד עלה שיעורם של מי שלא תמכו בתהליך אוסלו, ובעיקר של מי שלא האמינו בסיכוייו, על שיעור התומכים והמאמינים בו.
- בין דצמבר 2002 לספטמבר 2009 תמך רוב הציבור הישראלי היהודי, עקרונית, בפתרון של שתי מדינות לשני עמים. עם זאת ברוב המדידות מאז יוני 2000 נראה כי רוב הציבור הזה אינו מאמין שפתרון שתי מדינות לשני עמים ישים קץ לסכסוך.

פתיחה

מסמך זה עוקב אחר מגמות בעמדות הציבור היהודי בישראל כלפי השלום עם הפלסטינים ובוחרן אותן בהקשר של חשיבות הנושא, מידת האמונה בפתרון הסכסוך ושיעורי התמיכה בפתרונות אפשריים העולים בשיח הציבורי בעשורים האחרונים.

השאלות הנבדקות במסמך הן כלהלן:

- העניין בנושא השלום ובתהליך השלום וחשיבות הנושא ברעת הקהל.
- התמיכה בתהליך אוסלו ובמשא ומתן עם הרשות הפלסטינית והאמונה באפשרותם של מגעים אלו להביא לסיום הסכסוך.
- התמיכה בפתרון שתי מדינות לשני עמים לעומת התמיכה בפתרון המדינה הדו־לאומית.

הניתוח שלהלן מבוסס בעיקר על סקרי מדד השלום (www.peaceindex.org) וכן על נתוני סקרים אחרים במאגר הנתונים של מרכז גוטמן לסקרים במכון הישראלי לדמוקרטיה – הסקרים השוטפים שהמכון למחקר חברתי שימושי ערך בעבר, סקרי בחירות וסקרי מדד הדמוקרטיה (<http://www.idi.org.il/GuttmanCenter/>)¹. יצוין כי במהלך השנים חלו שינויים בנוסחי השאלות בנושאים הנבחנו כאן, הן בעקבות אירועים הרלוונטיים לתקופה והן בשל העניין והשיקולים השונים של החוקרים שערכו כל אחד מהסקרים. ניתוח הנתונים נוגע לתשובות הנשאלים היהודים בלבד, מאחר שפילוח על פי משתנה הלאום מוסיף מורכבות וקצרה היריעה מלהציגה כאן על כל רבדיה.

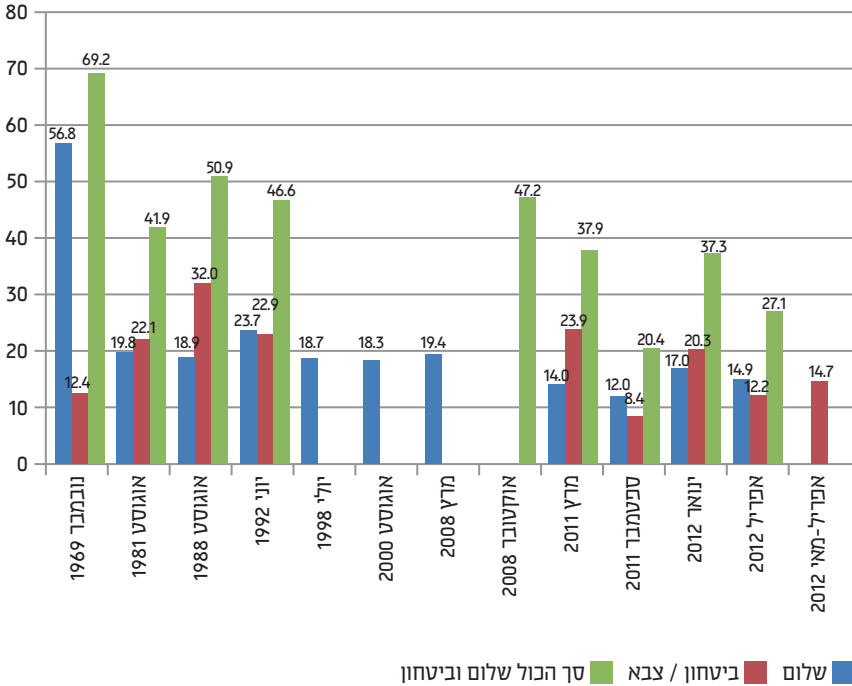
1 בתרשימים המבוססים על סקרים רבים מסוגים שונים לא ציינתי את המקור של נתוני התרשים.

החשיבות היחסית של נושא השלום בדעת הקהל

השאלות שבאמצעותן נבחנה החשיבות היחסית שהציבור היהודי בישראל מעניק לנושא השלום עסקו הן במידה שבה נושא זה משמש השיקול המרכזי להצבעה למפלגה זו או אחרת במערכת בחירות נתונה והן במקומו בין היעדים או מטרות העל של המדינה או של הממשלה כפי שהציבור היה רוצה לראות אותם. בסקרים השונים הוצגו לפני הנשאלים נושאים אחרים במספרם ובתוכנם כ"מתחרים" עם יעד השלום. היעדים ה"מתחרים" לא היו זהים במהותם ובמספרם בכל הסקרים. גם בנושא השלום עצמו ננקט לא פעם ניסוח שונה מסקר לסקר: "שלום באזור", "תהליך השלום" ועוד. לפיכך תוקפה של ההשוואה שלהלן אינו התוקף המיטבי. כפי שאפשר ללמוד מתרשים 1, רק בסקר 1969 בחרו רוב הנשאלים את השלום כנושא החשוב ביותר. בסקרים מ-1981 ואילך השלום אינו זוכה להגדרה זו, ורק 15%-20% מהציבור הישראלי היהודי רואים בו את הנושא החשוב ביותר. שנת 1992, השנה הראשונה לכהונת ממשלת רבין, הייתה השנה היחידה שנרשמה בה עלייה כלשהי בשיעור זה – 23.7%. מאותה שנה ואילך ניכרת ירידה בשיעור התופסים את השלום כנושא החשוב להם ביותר – עד ל-12%-14% בסקר מדר השלום של אפריל 2012.

כפי שמוצג בלוח 1, רוב השנים תפס השלום את המקום השלישי בסדר העדיפויות של הנסקרים. רק ב-1969, ב-1992 וב-2009 הוא נמצא במקום הראשון ברשימה. ה"מתחרים" העיקריים של נושא השלום בדעת הקהל במהלך השנים היו, בהתאם לאירועים ולהתרחשויות בכל תקופה, המצב הכלכלי, הכושר הצבאי והביטחוני של המדינה, השסעים בעם והשחיתות השלטונית. חיבור שיעור הבוחרים בנושא הביטחוני כנושא החשוב ביותר עם שיעור הבוחרים בנושא השלום כנושא החשוב ביותר מלמד על ירידה חדה מאז מרץ 2011 בחשיבות המיוחסת לסוגיה המדינית-ביטחונית.

תרשים 1: חשיבות השלום והביטחון, 1969-2012 (יהודים; באחוזים)*

* היות שבחלק מהסקרים הוצגו שאלות רק על שלום או רק על ביטחון ובאחרים הוצגו נושאי השלום והביטחון יחד או בנפרד, הנתונים בתרשימים מובאים לחוד ובמשולב.

מקור: ראו הערה 1.

מעניין במיוחד להיווכח שבניגוד לסברה המקובלת, הממצאים מורים כי המחאה החברתית של קיץ 2011 כמעט שלא השפיעה על שיעור הסבורים כי השגת השלום עם הפלסטינים היא הנושא החשוב ביותר. כפי שעולה מלוח 2, התחזקות הדרישות לצמצום הפערים החברתיים-כלכליים וכן לשילוב החרדים בשוק העבודה הייתה בעיקר על חשבון הדרישות לחיזוק הכוח הצבאי.

לוח 1: דירוג החשיבות של נושאי השלום והביטחון לעומת שאר הנושאים שהוצגו בכל סקר, 1969-2012 (יהודים; באחוזים)*

אפריל 2012	ינואר 2012	ספטמבר 2011	מרץ 2011	מרץ 2009	אוקטובר 2008	מרץ 2008	אוגוסט 2000	יולי 1998	יוני 1992	אוגוסט 1988	אוגוסט 1981	נובמבר 1969	
14.9	17	12	14	11.4	לא נבדק	19.4	18.3	18.7	23.7	18.9	19.8	56.8	% שלום
3/5	3/7	3/9	3/9	4/6		1/5	3/4	3/4	1/7	2/6	3/8	1/9	המקום מתוך אפשרויות התשובה
12.2	20.3	8.4	23.9	16.4	לא נבדק	לא נבדק	לא נבדק	לא נבדק	22.9	32.0	22.1	12.4	% ביטחון
5/5	2/7	4/9	2/9	2/6	1/3				2/7	1/6	2/8	2/9	המקום מתוך אפשרויות התשובה
27.1	37.3	20.4	37.9	27.8	47.2				46.6	50.9	41.9	69.2	סך הכול שלום + ביטחון

* בסקרים מסוימים הוצגו שאלות רק על שלום או רק על ביטחון ובאחרים הוצגו נושאי השלום והביטחון יחד או בנפרד, ולכן הנתונים מובאים ליחד ובמשולב.

מקור: ראו הערה 1.

לוח 2: היעד החשוב ביותר שעל ההנהגה להתרכז בו, ספטמבר 2011 לעומת מרץ 2011 (יהודים; באחוזים)

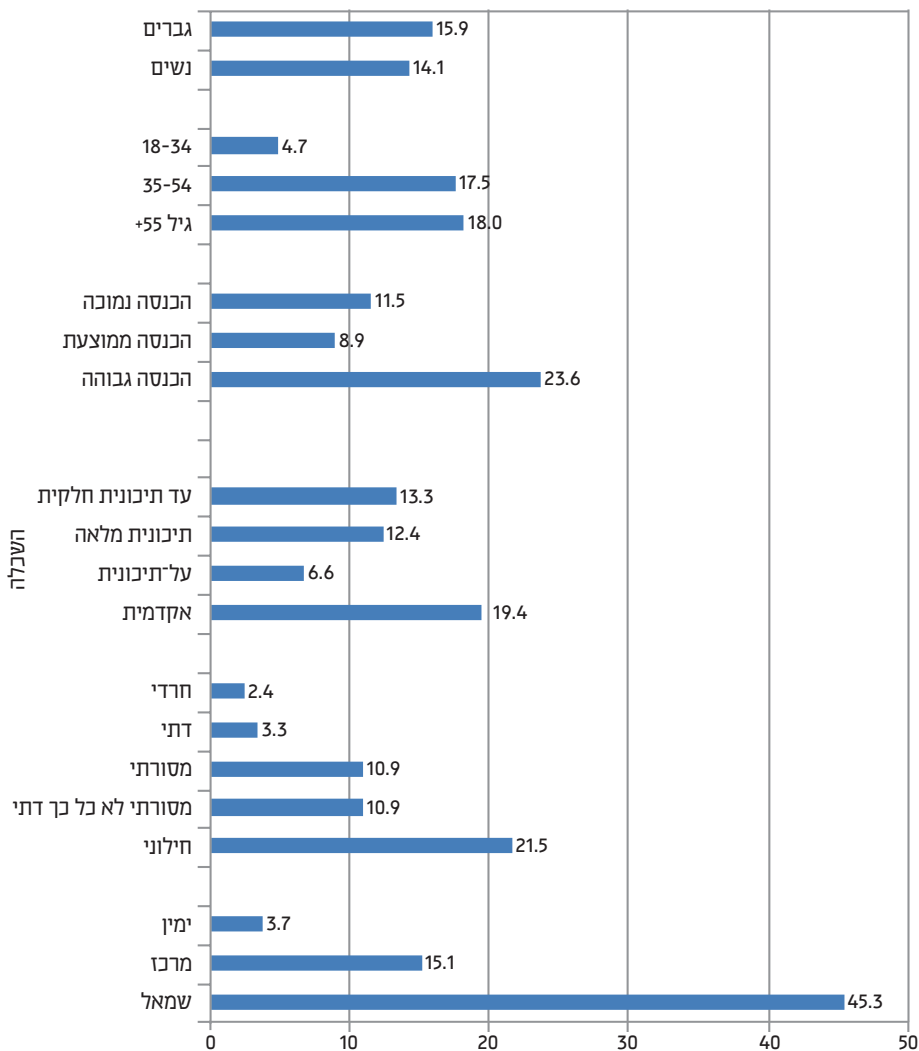
ספטמבר	מרץ	
7.8	2.7	שילוב החרדים בשוק העבודה
40.2	24.9	צמצום הפערים החברתיים-כלכליים
2.0	2.7	שיפור היחסים בין האזרחים היהודים לאזרחים הערבים
1.2	0.9	חיזוק הקשר בין הפוליטיקאים הנבחרים לאזרחים
12.2	11.9	סיוע לאנשים צעירים להגיע לדירה משלהם
12.0	14.0	השגת שלום עם הפלסטינים
8.4	23.9	חיזוק הכושר הצבאי של ישראל
7.8	10.2	שיפור הדימוי והמעמד הבין-לאומי של ישראל
5.5	4.2	שיפור מערכות הממשל

מקור: סקר מדד הדמוקרטיה 2011; סקר מעקב בעקבות המחאה החברתית, ספטמבר 2011.

העדפת הנושאים החברתיים בלטה גם בממצאי סקר מדר הדמוקרטיה שנתוניו נאספו באפריל-מאי 2012. כשהתבקשו הנשאלים לבחור את הנושא האחד הראוי ביותר לתוספת תקציב, בהנחה שהתקציב מוגבל, בחרו כ-39% מהם בחינוך וכ-17% בבריאות. חיזוק הצבא והביטחון היה ההעדפה שלישית – בחרו בו קרוב ל-15% מהנשאלים בלבד.

מי בוחר בשלום כנושא החשוב ביותר? בתרשים 2 אפשר לראות שהמאפיין העיקרי של הבוחרים בשלום כנושא החשוב ביותר הוא הזדהותם עם מחנה השמאל: השגת הסכם שלום עם הפלסטינים היא היעד החשוב ביותר שעל הממשלה לקדם לדעת 45.3% מהמשייכים עצמם למחנה השמאל, לעומת שיעור של 15.1% בקרב הנמנים על פי הגדרתם עם אנשי המרכז ו-3.7% בלבד בקרב מי שהגדירו את עמדתם המדינית-ביטחונית ימנית. חילוניות, השכלה אקדמית והכנסה גבוהה גם הן ממאפייניהם של המייחסים חשיבות לקידום השלום. נמצא שמשנתנה הגיל משפיע אף הוא בעניין זה – שיעור גבוה יותר של בני 35 ומעלה, בהשוואה לצעירים מהם, רואים בשלום יעד חשוב ביותר. לעומת זאת לא נמצא הבדל של ממש בין גברים לנשים.

תרשים 2: הרואים בהסכם שלום עם הפלסטינים את היעד החשוב ביותר, שעל הממשלה לקדם; לפי מין, גיל, הכנסה, השכלה, דתיות ונטייה פוליטית, 2012 (יהודים; באחוזים)

מקור: מדד השלום, אפריל 2012.

הסכם אוסלו והמשא ומתן עם הרשות הפלסטינית: התמיכה במהלכים אלו והאמונה שיניבו שלום

בין יוני 1994 ליוני 2008 בדקו סקרי מדד השלום את תמיכת הציבור בהסכם אוסלו בין ישראל לאש"פ ואת האמונה שההסכם יוביל בשנים הקרובות לשלום בין ישראל לפלסטינים. מיולי 2001 מובאת בסקרים גם התייחסות כללית יותר לסוגיה, והנסקרים נשאלים על תמיכתם בניהול משא ומתן לשלום בין ישראל לרשות הפלסטינית ועל אמונתם שהוא יוביל בשנים הקרובות לשלום. מאז יולי 2008 ועד היום מוצגת בסקרים רק סוגיה זו. סוגיית אוסלו הושמטה מהם. הסיבה להוספת התייחסות כללית זו קשורה לדימוי השלילי שדבק עם הזמן בהסכם אוסלו בציבור הישראלי-יהודי. הדימוי השלילי הזה הביא לירידה תלולה בתמיכה בתהליך אוסלו אך השפיע פחות, כפי שמראים הנתונים שלהלן, על התמיכה בניהול משא ומתן עם הפלסטינים ועל האמונה בהצלחתו.

בתרשים 3 מוצג ניתוח לאורך זמן של שיעור התמיכה בהסכם אוסלו והאמונה בהצלחתו (1994-2008) ושל שיעור התמיכה בניהול משא ומתן עם הפלסטינים והאמונה בהצלחתו (2001-2012).²

מניתוח הממצאים עולות כמה מסקנות:

תמיכה במהלכים:

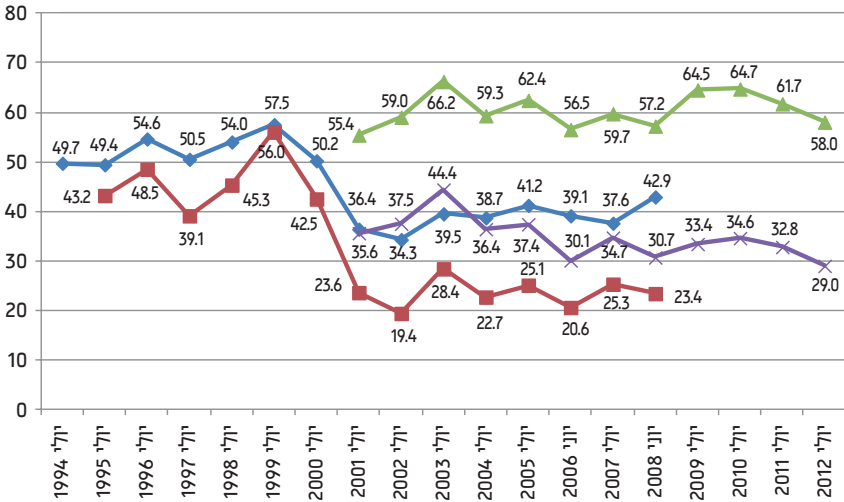
- בכל השנים תמך רוב הציבור היהודי בניהול משא ומתן לשלום עם הפלסטינים (הקו העליון, הירוק). תמיכה גבוהה יותר במשא ומתן נמצאה בשנים 2003-2005, ושוב, בשיעורים דומים, בשנים 2009-2011; בשנת 2012 התמיכה יורדת.
- שיא התמיכה בניהול משא ומתן היה ב־2003 (66.2 בסולם 0-100), אך גם ב־2009 וב־2010 נרשמו רמות תמיכה גבוהות (64.5 ו־64.7, בהתאמה). רמות תמיכה נמוכות במיוחד היו ב־2001 (55.4) וב־2006 (56.5). ביולי 2012 עמדה התמיכה במשא ומתן עם הפלסטינים על 58.

2 בתרשים מוצגים הנתונים של סקרי יולי בכל שנה (ב־2006 וב־2008 מוצגים נתוני יוני). ככל שהמספר גבוה יותר, התמיכה או האמונה גבוהות יותר.

דעת הקהל בישראל ותהליך השלום עם הפלסטינים

- בין 1994 ל-2000 עמדה התמיכה בהסכם אוסלו (הקו הכחול) על כמחצית מהערך המקסימלי בסולם (השיא, 57.5, נרשם ב-1999), ואילו בשנים 2001-2008 עמדה התמיכה על כשליש מהערך האמור (השפל בתקופה זו היה ב-2002 – 34.3, והשיא היה ב-2008 – 42.9).
 - בשנים 2001-2008, שבהן יש מדידות מקבילות, התמיכה בהסכם אוסלו (הקו הכחול) נמוכה תמיד מהתמיכה בניהול משא ומתן עם הפלסטינים (הקו הירוק).
- אמונה בהצלחת המהלכים:
- האמונה בהצלחת הסכם אוסלו (הקו האדום) נמוכה תמיד מהאמונה שהמשא ומתן עם הפלסטינים יישא פרי (הקו הסגול).
 - התמיכה בניהול משא ומתן ובהסכם אוסלו גבוהה במידה ניכרת מהאמונה בהצלחת כל אחד מהמהלכים להביא שלום (הקו הכחול גבוה תמיד מהאדום והקו הירוק – מהסגול).
 - האמונה בסיכוי לשלום בעקבות ניהול משא ומתן הייתה בשיאה בשנת 2003 (44.4); מאז חלה בה ירידה, וביולי 2012 היא הגיעה לשפל של 29.
 - בשנים 2003-2005 לזותה העלייה בתמיכה בניהול משא ומתן בעלייה באמונה בהצלחתו. ואולם בגל השני של התמיכה בניהול משא ומתן, בשנים 2009-2011, לא נמצאה עלייה מקבילה באמונה בהשגת השלום.
 - בשנה החולפת – 2012 – לזותה הירידה בתמיכה בניהול משא ומתן בירידה נוספת ברמת האמונה בהצלחת המהלך.
 - שיא האמונה בכוחו של הסכם אוסלו להביא שלום נרשם ב-1999 (56) – הפעם היחידה שבה שיעור המאמינים עבר את רף מחצית הערך המקסימלי בסולם שנקבע). השפל באמונה בהצלחת הסכם אוסלו נרשם ב-2002 (19.4). משנה זו ועד סיום המדידה בנושא זה ב-2008 הוא לא העפיל מעולם מעבר ל-25 נקודות.

תרשים 3: תמיכה בתהליך אוסלו ובמשא ומתן בין ישראל לרשות הפלסטינית והאמונה שיביאו שלום בשנים הקרובות, 1994-2012 (סולם 0-100; יהודים)

תמיכה בתהליך אוסלו

אמונה שתהליך אוסלו יביא שלום

תמיכה במשא ומתן

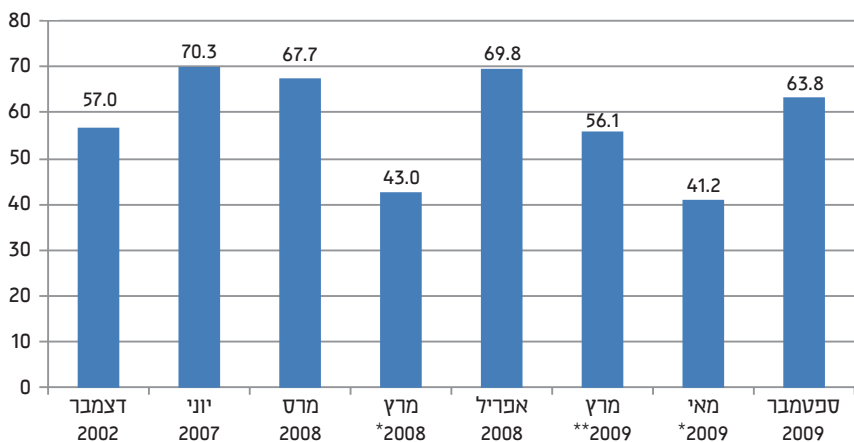
אמונה שמשא ומתן יביא שלום

מקור: סקרי מדד השלום, 2012-1994.

תמיכה בפתרון שתי מדינות לשני עמים

בין דצמבר 2002 לספטמבר 2009 תמך רוב הציבור הישראלי היהודי, עקרונית, בפתרון של שתי מדינות לשני עמים, אם כי בסקרים שבהם הוזכר בשאלה בנושא זה כי הפתרון כרוך בווייתורים (*) או שיש לפעול למימושו (**), התמיכה ירדה (תרשים 4).

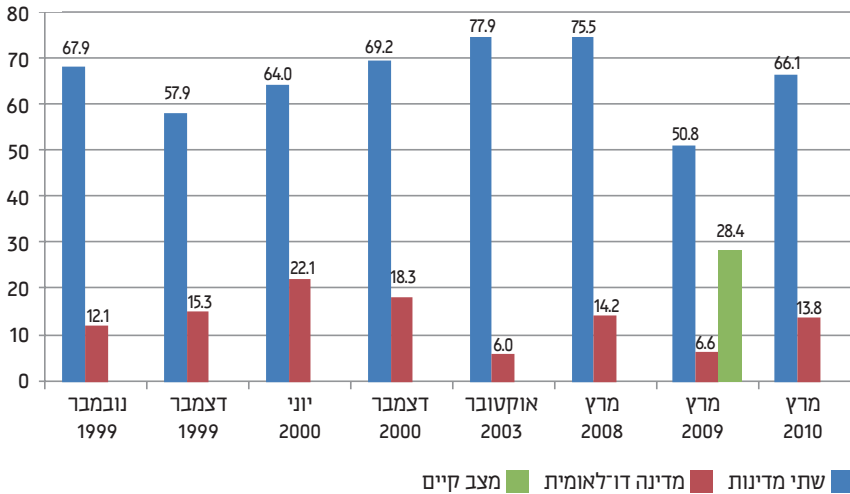
תרשים 4: תמיכה בפתרון שתי מדינות לשני עמים, 2002-2009
(יהודים; באחוזים)

מקור: סקר מדד השלום במועדים האמורים.

כשהתבקשו המרואיינים לבחור בין הפתרון של שתי מדינות לשני עמים לפתרון של מדינה דו־לאומית, ניכרה העדפה ברורה לפתרון הראשון (תרשים 5). שיעור ההעדפה השכיח לפתרון שתי מדינות לשני עמים הוא כשני שלישים, ואילו מעדיפי פתרון המדינה הדו־לאומית הם מיעוט ושיעורם נע בין 12% ל-22%. השיעור הגבוה ביותר של העדפת פתרון שתי מדינות לשני עמים נרשם ב-2003 וב-2008 (77.9% ו-75.5%, בהתאמה). שיא התמיכה בפתרון של מדינה דו־לאומית היה בדצמבר 2000 (18.3%).

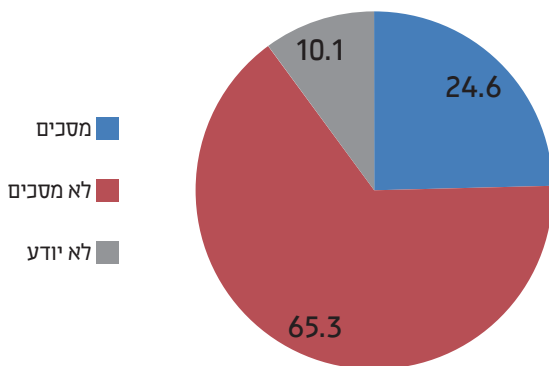
תרשים 5: העדפת הפתרון של שתי מדינות לשני עמים לעומת העדפת הפתרון של מדינה דו־לאומית (יהודים; באחוזים)

מקור: סקר מדד השלום במועדים האמורים.

אף שנמצא שהפתרון של שתי מדינות לשני עמים עדיף בעיני הנשאלים מפתרון המדינה הדו־לאומית, בדיקה שנערכה במרץ 2009 העלתה כי רוב הציבור היהודי (65.3%) אינו רואה במדינה דו־לאומית תוצאה הכרחית של אי־מימוש הרעיון של שתי מדינות לשני עמים, כפי שמנסים לשכנעו מפלגות וארגונים מסוימים (תרשים 6).

תרשים 6: תגובות הנשאלים על הטענה שהתוצאה בפועל של אי־מימוש נוסחת שתי מדינות לשני עמים תהיה מדינה דו־לאומית (יהודים; באחוזים)

מקור: מדד השלום, מרץ 2009.

רק 24.6% מהנשאלים סבורים אפוא שאי־מימוש נוסחת שתי מדינות לשני עמים יביא להקמת מדינה דו־לאומית, ואלו – כפי שאפשר ללמוד מלוח 3 – מעדיפים, בשיעורים גבוהים יותר מהמתנגדים לטענה זו את מימוש הפתרון הראשון (68% מהמסכימים תומכים בפתרון שתי המדינות, לעומת 44.4% בלבד ממי שאינם מסכימים עם הטענה שאי־מימוש פתרון שתי מדינות לשני עמים יוביל בהכרח למדינה דו־לאומית).

בחינת מאפייניהם של המצדדים בכל אחד משני הפתרונות מעלה כי בכל קבוצות האוכלוסייה שיעור המעדיפים את הפתרון של שתי מדינות לשני עמים גבוה בהרבה משיעור המעדיפים את פתרון המדינה הדו־לאומית. ההבדלים בין פלחי האוכלוסייה נוגעים יותר לשיעור המעדיפים את אחד משני הפתרונות הללו ואינם באים לידי ביטוי מיוחד במהות הפתרון המועדף. לדוגמה, 71% מהמרוויינים ששייכו את עצמם למחנה הימין בחרו באחד מהפתרונות שהוצגו בשאלה (ולא בחרו בתשובה "אחר" או "לא יודע"), לעומת 86.4% מהנמנים על פי הגדרתם עם מחנה המרכז ו־90.1% מהמזהים עצמם כאנשי שמאל. כן נמצא שככל שהאמונה הדתית חלשה יותר, שיעור הבוחרים באחד הפתרונות גדול יותר – חרדים – 57.9%; דתיים – 65.8%; מסורתיים דתיים – 84.2%; וחילונים – 87.4%. נתוני המסורתיים לא דתיים (75.7%) משנים מעט את הרצף וחרגים מהמגמה האמורה.

לוח 3: הפתרון המועדף לסכסוך, לכי התגובה על הטענה שאי־מימוש פתרון שתי מדינות לשני עמים יגרור הקמת מדינה דו־לאומית (יהודים; באחוזים)

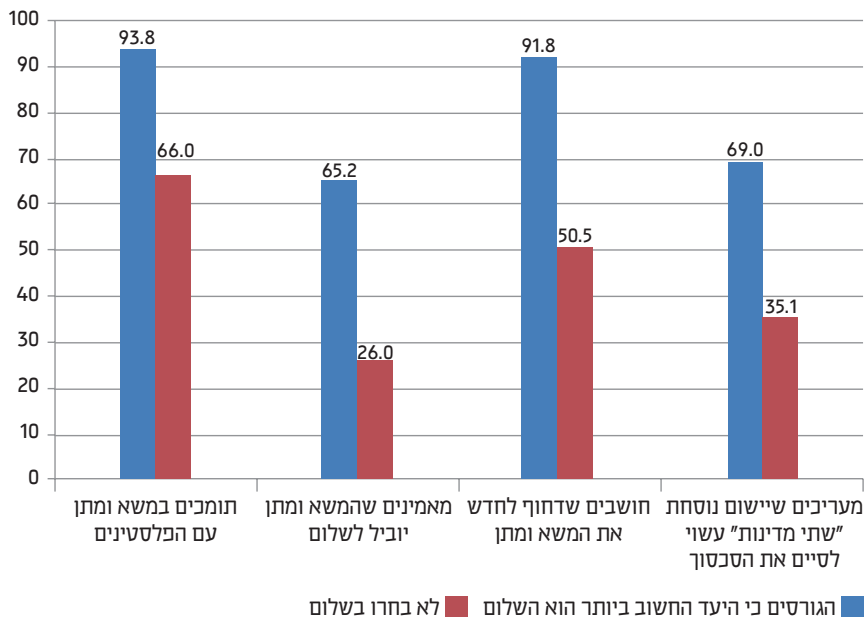
לא מסכים עם הטענה	מסכים עם הטענה	
44.4	68.0	מעדיף מימוש הנוסחה של שתי מדינות לשני עמים
5.1	9.6	מעדיף מימוש הפתרון של מדינה דו־לאומית
36.9	15.2	מעדיף המשך המצב הקיים
13.6	7.2	אחר/לא יודע

מקור: מדד השלום, מרץ 2009.

הקשר בין הבחירה בשלום כנושא החשוב ביותר ובין התמיכה בתהליך השלום והאמונה שהשיחות עם הפלסטינים יובילו לשלום

כפי שעולה מתרשים 7, בתשובות על שאלות הקשורות בקידום השלום מי שגורסים ששלום הוא היעד החשוב ביותר נוטים להיות חיוביים הרבה יותר מן האחרים – שלא בחרו בשלום כיעד החשוב ביותר – לגבי כל אחת מן השאלות המוצגות בתרשים: האם תומכים במשא ומתן עם הפלסטינים או מתנגדים לו; עד כמה הם מאמינים שהמושא ומתן יוביל לשלום בעתיד הנראה לעין; עד כמה דחוף לחדש את המשא ומתן לשלום; והאם יש סיכוי שהסדר על בסיס הנוסחה של שתי מדינות לשני עמים יסיים את הסכסוך.

תרשים 7: הבדלים בעמדות כלפי רכיבים שונים של תהליך השלום בין הבוחרים בשלום כיעד החשוב ביותר ובין אחרים (שלא בחרו בשלום), 2012 (יהודים; באחוזים)

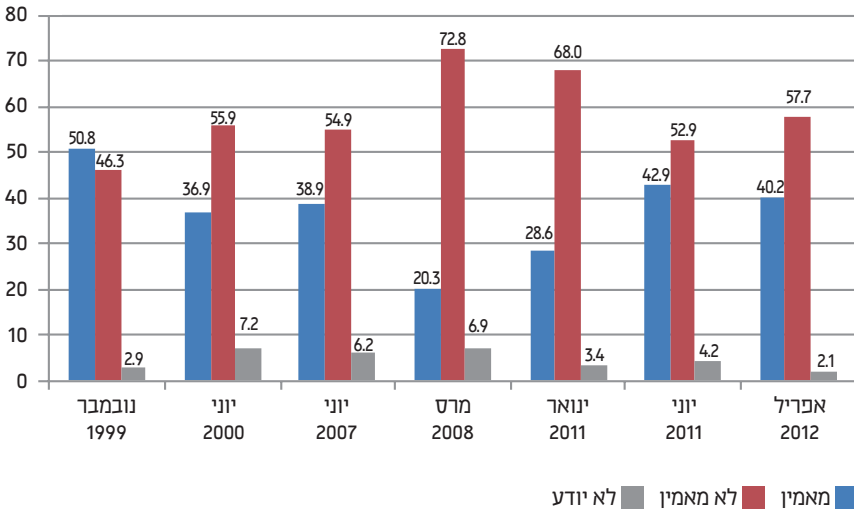

מקור: מדד השלום, אפריל 2012.

הערכה שיישום פתרון שתי מדינות לשני עמים יסיים את הסכסוך בין ישראל לפלסטינים

כרוב המדידות שנערכו עד כה נמצא שרוב הנשאלים אינם מאמינים שיישום נוסחת שתי מדינות לשני עמים ישים קץ לסכסוך (בנובמבר 1999 היה רוב לעמדה זו, אם כי דחוק: 50.8% האמינו באפשרות זו לעומת 46.3% שלא סברו כך). שיא שלילי בעניין זה נרשם במרץ 2008 (72.8% לא האמינו באפשרות זו). באפריל 2012 (המדידה האחרונה) נמצא כי 57.7% מהנסקרים אינם מאמינים שאפשר לפתור את הסכסוך הישראלי-פלסטיני בתוך עשר שנים לפי נוסחת שתי מדינות לשני עמים, ורק 40.2% מאמינים שהדבר אפשרי (תרשים 8).

תרשים 8: הערכה שיישום נוסחת שתי מדינות לשני עמים יסיים את הסכסוך בין ישראל לפלסטינים, 1999-2012 (יהודים; באחוזים)

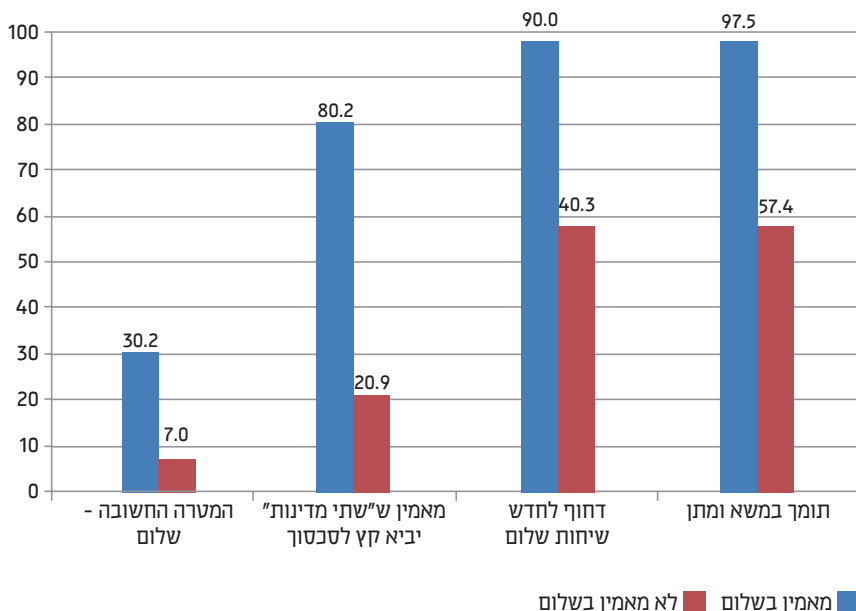

מקור: סקרי מדד השלום בחודשים האמורים.

הקשר בין האמונה שמשא ומתן עם הפלסטינים יביא שלום בשנים הקרובות ובין עמדות בנושאים אחרים הקשורים בשלום

ניתוח נתוני סקר מדד השלום מאפריל 2012 (תרשים 9) מלמד שכצפוי – בקרב המאמינים שהמשא ומתן עם הפלסטינים יוביל בשנים הקרובות לשלום שיעור הבחורים בשלום עם הפלסטינים כיעד החשוב ביותר גבוה משיעור זה בקרב מי שאינם מאמינים בכך (30.2% לעומת 7.0%, בהתאמה). כמו כן, הנמנים עם קבוצה זו מאמינים במידה רבה יותר בסיכוי שיישום נוסחת שתי מדינות לשני עמים יביא לסיום הסכסוך בעשר השנים הקרובות (80.2%, לעומת 20.9% בקרב מי שאינם מאמינים). הם אף סבורים, בשיעורים גבוהים מהאחרים, שיש צורך לחדש בדיחות את שיחות השלום (90%, לעומת 40.3% מקרב מי שאינם מאמינים), ותמיכתם בניהול משא ומתן עם הרשות הפלסטינית גבוהה יותר. 97.5% מהמאמינים בהצלחת המשא ומתן בשנים הקרובות תומכים בכך, אך גם רוב מי שאינם מאמינים בכך תומכים במשא ומתן עם הפלסטינים, אם כי בשיעורים נמוכים יותר מהמאמינים – 57.4%.

תרשים 9: הקשר בין האמונה שמשא ומתן עם הפלסטינים יביא שלום ובין בחירת השלום כיעד החשוב ביותר, התמיכה במשא ומתן ותפיסת דחיפותו והאמונה שפתרון שתי מדינות לשני עמים יסיים את הסכסוך הישראלי-פלסטיני (יהודים; באחוזים)

מקור: מדד השלום, אפריל 2012.

סיכום

- רוב השנים תפס השלום את המקום השלישי בסדר העדיפויות של הישראלים היהודים. רק ב־1969, ב־1992 וב־2009 הוא נמצא במקום הראשון ברשימה.
- חיבור שיעור הבחורים בנושא הביטחוני בנושא החשוב ביותר עם שיעור הבחורים בנושא השלום בנושא החשוב ביותר מלמד שמאז מרץ 2011 הייתה ירידה חדה בקרב הישראלים היהודים בחשיבותה של האג'נדה המדינית-ביטחונית.
- המחאה החברתית של קיץ 2011 כמעט שלא השפיעה על שיעור הסבורים כי השגת השלום עם הפלסטינים היא הנושא החשוב ביותר. התחזקות הדרישות לצמצום הפערים החברתיים-כלכליים ולשילוב החרדים בשוק העבודה הייתה בעיקר על חשבון הדרישה לייחוס חשיבות רבה יותר לחיזוק הכוח הצבאי.
- בתשובות על שאלות הקשורות בקידום השלום מי שגורסים ששלום הוא היעד החשוב ביותר נוטים להיות חיוביים יותר כלפי תהליך השלום ואופטימיים יותר באשר להצלחתו מהאחרים, שלא בחרו בשלום כיעד החשוב ביותר.
- המאפיין הקשור ביותר עם הבחירה בשלום כיעד החשוב ביותר הוא הזדהות עם מחנה השמאל. גם חילוניות, השכלה אקדמית והכנסה גבוהה מאפיינות את מי שמייחסים חשיבות לקידום השלום. כמו כן, שיעור גבוה יותר של בני 35 ומעלה, בהשוואה לצעירים יותר, רואים בשלום יעד חשוב ביותר.
- בכל השנים תמך רוב הציבור היהודי בניהול משא ומתן לשלום עם הפלסטינים. בשנים 1994-2000 התמיכה בהסכם אוסלו הייתה כמחצית מהערך המקסימלי בסולם שנקבע לכך, ואילו בשנים 2001-2008 היא עמדה על כשליש מערך זה. בשנים שנעשו מדידות מקבילות נרשמה תמיד תמיכה נמוכה בהסכם אוסלו לעומת התמיכה במשא ומתן עם הפלסטינים.
- גם האמונה בהצלחתו של הסכם אוסלו נמוכה תמיד מהאמונה שהמשא ומתן עם הפלסטינים יישא פרי.

- בכל מדידה התמיכה במשא ומתן עם הפלסטינים או בהסכם אוסלו גבוהה במידה ניכרת מהאמונה בהצלחת כל אחד מהמהלכים להביא שלום.
- בין דצמבר 2002 לספטמבר 2009 תמך, עקרונית, רוב הציבור הישראלי היהודי בפתרון של שתי מדינות לשני עמים, אם כי בסקרים שבהם הוזכר בשאלה שהפתרון כרוך בויתורים או שיש לפעול למימוש הפתרון, התמיכה ירדה.
- כשהמראיינים מתבקשים לבחור בין הפתרון של שתי מדינות לשני עמים לפתרון של מדינה דו־לאומית, ניכרת העדפה ברורה לפתרון הראשון.
- ברוב המדידות שנערכו מאז יוני 2000 רוב הציבור הישראלי היהודי אינו מאמין שפתרון שתי מדינות לשני עמים ישים קץ לסכסוך.
- בקרב הישראלים היהודים המאמינים שהמשא ומתן עם הפלסטינים יוביל בשנים הקרובות לשלום רווחות, כצפוי, כמה עמדות חיוביות נוספות בנושא השלום: הם בוחרים בשלום עם הפלסטינים כיעד החשוב ביותר בשיעורים גבוהים יותר ממי שאינם מאמינים בכך; הם מאמינים יותר בסיכוי שיישום נוסחת שתי מדינות לשני עמים יביא לסיום הסכסוך בעשר השנים הקרובות; הם סבורים בשיעורים גבוהים יותר כי דחוף לחדש את שיחות השלום; ותמיכתם בניהול משא ומתן עם הרשות הפלסטינית גבוהה יותר.